

Milli Təhlükəsizlik orqanları - 96

Xalqın və dövlətin etimadını doğrultmaq vəzifəsi

Kəçdiyimiz yola nəzər salarkən aydın olur ki, biz nadir bir irsin varisləriyik. Hər bir Azərbaycan vətəndaşı bu irsə layiq olmağa çalışaraq böyük bir tarixi keçmiş, zəngin mədəniyyəti, yüksək mənəviyyəti olan ölkəmizin həm dünənə, həm bugünü, həm də gələcəyinə dərin məsuliyyət hissi ilə yanaşmalıdır.

Heydər ƏLİYEV

Hər bir xalqın tarixində yalnız onun özünü yazdığı, mərd, cəsur övladlarının qəhrəmanlıqları ilə gerçəkləşdiriyi, nəsillərdən nəsillərə ötürülən şərəf, ləyaqət və qürur simvolu olan səhifələri vardır.

1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılması ilə xalqımızın tarixinin çox əlamətdar bir dövrünün əsası qoyuldu. XX əsrin əvvəllərində Şərqdə ilk demokratik respublika quran Azərbaycan xalqı bununla da dünyanın ən müərəqqi ənənələrini öz həyatında təcəssüm etdirdiyini hamıya bir daha göstərdi. Həmin dövrdə dünyada gedən mürəkkəb proseslər fonunda belə bir tarixi nailiyyətə imza atmaq kifayət qədər çətin bir məsələ idi. Lakin xalqımız müstəqil dövlətini elan etməklə nə qədər zəngin keçmişə, yüksək intellektual potensiala və böyük milli ideoloji dəyərlərə malik olduğunu təsdiqlədi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövlət təsisatlarının formalaşdırılması, milli idarəçilik sisteminin yaradılması, xarici siyasətin mühüm prinsiplərinin müəyyənləşdirilməsi sahəsində uğurlu addımlar atdı. 1918-ci il oktyabrın 23-də Hərbi Nazirlik təsis edildi. Nazirlər Şurasının sədri Fətəli xan Xoyski hərbi nazir, tam artilleriya generalı Səməd bəy Mehmandarov isə hərbi nazirin müavini təyin edildi. İki ay sonra isə Hərbi Nazirliyin rəhbərliyində və strukturunda edilən müəyyən dəyişikliklər nəticəsində Nazirlər Şurası yeni qərar qəbul etdi. Belə ki, general Səməd bəy Mehmandarova hərbi nazir, general Əliqası Şıxlinskiyə isə nazir müavini vəzifəsi həvalə olundu. Yüksək hərbi savada və böyük təcrübəyə malik generallar vaxt itirmədən Azərbaycanın müstəqilliyini, dövlətçiliyini möhkəmləndirmək, ərazi bütövlüyünü təmin etmək məqsədi ilə milli ordunun formalaşdırılması istiqamətində mühüm və təxirəsalınmaz tədbirlər həyata keçirməyə başladılar.

Dövlətin və dövlətçiliyin təhlükəsizliyini təmin etmək, onu daxili və xarici təhdidlərdən qorumaq, baş verəcək terror-təxribat aksiyalarının qarşısını almaq, ölkədəki pozucu qüvvələri zərərsizləşdirmək üçün müstəqil xüsusi xidmət orqanının yaradılmasının zəruriliyi meydana çıxdı. Azərbaycanın müstəqilliyinə qarşı yönəlmiş qüvvələri zərərsizləşdirmək, onları vaxtında aşkar etmək üçün Müdafiə Nazirliyinin tərkibində xüsusi xidmət orqanlarının funksiyalarını həyata keçirəcək bir qurum - Kəşfiyyat və əks kəşfiyyat bölməsi yaradıldı. 1919-cu il martın 28-də hərbi nazir Səməd bəy Mehmandarovun və Baş Qərargah rəisi general-leytenant Məmməd bəy Sulkeviçin imzaladıqları 157 sayılı əmrə əsasən Kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat bölməsinin yaradılması ilə Azərbaycanın ilk milli təhlükəsizlik orqanlarının tarixi başladı.

Azərbaycanın milli ordusunun tədricən güclənməsinə və təkmilləşməsinə baxmayaraq, gözənlənən təxribatların və təhdidlərin qarşısını alınması, düşmənin casusluq fəaliyyətinin aşkarlanması, ən başlıcası müstə-

qilliyimizi, eləcə də dövlətçiliyimizi qorumaq üçün güclü və peşəkar xüsusi xidmət orqanlarına, eyni zamanda Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində onun struktur bölmələrinin yaradılmasına ehtiyac günü-gündən artırdı. Azərbaycan hökuməti də bu işin nə qədər vacib olduğunu önə çəkər və tez bir zamanda təhlükəsizlik orqanlarının struktur bölmələrinin təkmilləşməsinə və genişlənməsinə çalışdı. Bu, 1919-cu il yanvarın 28-də Gəncə şəhərində fəaliyyət göstərən kəşfiyyat bölməsi rəisinin Baş Qərargahın general-kvartirмейster şöbəsinə göndərdiyi məktubdan da açıq aydın görünür: "Əks-kəşfiyyat bölməsi üçün 7 ştatı təqdim edir və məruzə edirəm ki, hələlik aşağıda adı çəkilən şəhər, dəmiryolu stansiyası və yerlərdə: Bakıda, Şuşada, Ağdamda, Qazaxda, Gəncədə və s. agent məntəqələrinin yaradılması məqsəduyğundur". Məktubun məzmunundan məlum olur ki, artıq dövlət təhlükəsizlik sistemi tədricən genişlənilir və imkan daxilində inkişaf etdirilirdi. Hər-

sini tələb edirdi. Bütün bunları nəzərə alan hökumət 1919-cu il iyunun 9-da Dövlət Müdafiə Komitəsinin yaradılması barədə qərar qəbul etdi. 1919-cu il iyunun 11-də isə Dövlət Müdafiə Komitəsi yanında Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatının (ƏMT) yaradılması barədə qərar qəbul etdi. Məmmədbağır bəy Şeyxzamanlı həmin quruma rəhbər təyin edildi. M.Şeyxzamanlı Milli Məclisin üzvü olduğundan iki ay sonra, avqustun 20-də öz ərizəsi ilə tutduğu vəzifədən azad edildi. Onun yerinə qardaşı Nağı bəy Şeyxzamanlı təyin olundu. 1920-ci il aprelin 28-də Azərbaycanın işğal edilməsi ilə Cümhuriyyətin süqutundan sonra digər dövlət təsisatları kimi ilk milli xüsusi xidmət orqanlarımızın da fəaliyyətinə son qoyuldu.

Tarixə nəzər salanda görürük ki, inkişaf yolunu çox çətin bir şəraitdə, əks-kəşfiyyat bölməsinin fəaliyyətindən başlayan xüsusi xidmət orqanlarımız ilk müstəqil dövlətimizin formalaşmasında, milli maraqların qorunma-

bi nazir S.Mehmandarov aprel ayının 2-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Nazirlər Şurasının sədrinə məruzəsi zamanı qeyd edirdi ki, "kəşfiyyat və əks-kəşfiyyatın əsas vəzifəsi düşmənin haqqında mümkün olan məlumatları toplamaq, xaricdə hərbi agenturalar yaratmaq, ölkənin daxilində isə casusluğa qarşı mübarizə aparmaqdan ibarətdir".

Lakin həmin dövrdə bölmədə peşəkar mütəxəssislərin sayının az olması əks-kəşfiyyat işini genişləndirməyə imkan vermirdi. S.Mehmandarov belə ağır və mürəkkəb bir vaxtda kiçik bir qurumla böyük işlər görməyin və ölkənin hərbi təhlükəsizliyini təmin etməyin çətin olacağını yaxşı dərk edirdi. Azərbaycanın müstəqilliyi təhlükə altına düşmüştü. Azərbaycanı işğal etmək və ya özünə tabe etdirmək istəyən qüvvələrin, xüsusilə, denikinçilərin 1919-cu ilin aprel ayında Dağıstana və Gürcüstana hücumu Zaqafqaziya, eyni zamanda Azərbaycan üçün də təhlükəyə çevrilmişdi. Hakimiyyətə can atan bolşevizmlə mübarizədə əks-kəşfiyyat xidmətinin fəaliyyətində əsas yerlərdən birini tuturdu. Rusiyada bolşevik hökumətinin getdikcə güclənməsi onların Bakıda, Gəncədə, eləcə də Azərbaycanın digər bölgələrində dövlət əleyhinə fəallığını artırırmışdı.

Qeyd etmək lazımdır ki, Hərbi Nazirliyin rəhbərliyi kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat bölməsinin əldə etdiyi məlumatlara böyük diqqətlə yanaşırdı. Bölmənin həyata keçirdiyi tədbirlərə baxmayaraq, Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyətin yenə də gərgin qalması Azərbaycan hökumətindən ciddi tədbirlərin görülmə-

sında mühüm rol oynamışdır.

Ümummilli lider Heydər Əliyev çıxışlarının birində bu mövzuya toxunaraq demişdir: "Xalq Cümhuriyyəti zamanı Azərbaycanın təhlükəsizlik orqanları gənc müstəqil dövlətimize xidmət etmişdir. Sonrakı 70 il ərzində Azərbaycanın təhlükəsizlik orqanları sovet hakimiyyətinə, kommunist ideologiyasına xidmət etmiş, Sovet İttifaqının təhlükəsizlik orqanlarının tərkib hissəsi olaraq onların siyasətini və əməli tədbirlərini həyata keçirməklə məşğul olmuşlar. Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra respublikamızın dövlət orqanlarının müstəqil fəaliyyət göstərməsi prosesində Azərbaycanın təhlükəsizlik orqanları da öz yerini tapmışdır".

SSRİ dövründə fəaliyyət göstərən təhlükəsizlik orqanları sovet quruluşuna uyğun, mahiyyətcə siyasi xarakter daşıyan dövlət təsisatı olsa da, həmin illərdə bu qurum böyük təcrübə qazanmış, yüksək bilik və peşəkarlıq əldə etmiş, təşkilati cəhətdən möhkəmlənmişdir. İkinci Dünya Müharibəsi illərində Azərbaycan xüsusi xidmət orqanlarının eməkdaşları ön cəbhədə düşmənlə vuruşaraq qəhrəmanlıq şücaəti göstərmişlər. Müxtəlif kəşfiyyat məktəblərini bitirmiş 200-dən artıq faşist kəşfiyyatçı-agentinin ifşa edilməsində, respublikada asayişin və təhlükəsizliyin mərdliklə qorunmasında bu orqanın eməkdaşlarının əməyi ölçüyəgəlməzdir. Məhz bunun nəticəsidir ki, göstərdikləri igidlik və qəhrəmanlıqlara görə xeyli sayda xüsusi xidmət orqanı eməkdaşı orden və me-

dallara layiq görülmüşdür. Müharibədən sonrakı illərdə də bu orqanın eməkdaşları təhlükəsizliyin keşiyində qətiyyət nümayiş etdirmiş, üzərlərinə düşən vəzifələri layiqincə yerinə yetirmişlər.

Azərbaycanın xüsusi xidmət orqanlarının əsl inkişafı, bu strukturlarda milliləşmə prosesi 50-ci illərdən etibarən ulu öndər Heydər Əliyevin fədakarlığı və qətiyyəti sayəsində başlamışdır. Məhz Heydər Əliyevin Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinə, sonradan respublikaya rəhbər təyin olunmasından sonra bu orqanlara dövlət qayğısı güclənmiş, onun sıralarının saflaşdırılmasına, xalqa, vəzifə borcuna sədaqətli kadrların irəli çəkilməsinə, eməkdaşların vətənpərvərlik, milli-mənəvi dəyərlər əsasında təlim-təربiyəsinə, peşəkarlığının yüksəldilməsinə xüsusi önəm verildi. SSRİ dövründə Azərbaycan xüsusi xidmət orqanları böyük inkişaf yolu keçdi. Ulu öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi dövründə isə milli kadrlarla möhkəmləndi, böyük təcrübə, peşəkarlıq qazandı.

1991-ci ildə Azərbaycan dövlət müstəqilliyini bərpa etdi. 1992-93-cü illərdə respublikada qeyri-sabit vəziyyət hökm sürürdü. Hərc-mərclik, özbaşınalıq dözülməz həddə çatmış, qanunsuz silahlı dəstələr əhalidə qorxu, vahimə yaratmışdı. Respublikanın rəhbərliyinə təsadüfi adamların gəlməsi, onların mövcud vəziyyətdən çıxış yolu tapa bilməməsi, xalqın dövlət orqanlarına inamını itirməsi daha təhlükəli vəziyyət almışdı. Azərbaycan yenidən bərpa etdiyi müstəqilliyini itirmək təhlükəsi ilə üzləşmişdi. Xalq ümid yeri kimi ulu öndər Heydər Əliyev üz tutdu. Xalqın təkidli tələbi ilə Heydər Əliyev Naxçıvandan Bakıya gəldi. Müdrik siyasətçinin uzaqgörənliyi, sarsılmaz iradəsi, böyük nüfuzu nəticəsində Azərbaycan düşdüyü vəziyyətdən xilas oldu.

Təhlükəsizlik orqanlarının milli dövlətçilik ideologiyasına söykənən prinsiplər əsasında formalaşmasının nəticəsi idi ki, müasir texnika ilə təchiz edilmiş erməni silahlı birləşmələrinə qarşı, Vətənin müdafiəsinə ilk olaraq qalxan və rəşadətli vuruşanlardan biri də milli təhlükəsizlik orqanlarının eməkdaşları idi. Vətənə sipər oğullar Azərbaycanın suverenliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda gedən döyüşlərdə əsl igidlik, şücaət və qəhrəmanlıq nümunəsi göstərdilər. Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin eməkdaşlarından 6 nəfəri - Riad Əhmədov, Nadir Əliyev, Əmiraslan Əliyev, Eldar Məmmədov, Bəhrüz Mansurov və Faiq Cəfərov Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı fəxri adına layiq görüldü.

Bu gün Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin rəhbərliyi altında özünün inkişafının və təkmilləşməsinin yeni mərhələsinə yaşayır. Bu strukturun fəaliyyətini tənzimləyən, onun beynəlxalq standartlara uyğun qanunvericilik bazası formalaşdırılıb. "Milli təhlükəsizlik haqqında", "Kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat fəaliyyəti haqqında", "Dövlət sirri haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunları, həmçinin digər milli qanunvericilik aktları, Azərbaycan Respublikası tərəfindən xarici dövlətlərlə bağlanmış ikitərəfli eməkdaşlıq, beynəlxalq müqavilə və sazişlər nazirliyin fəaliyyətində rəhbər tutulur.

Xüsusi xidmət orqanları hər bir dövlətin milli təhlükəsizliyinin ayrılmaz komponentidir. Dövlət başçısı Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinə yüksək etimad göstərir. Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev demişdir: "Ölkəmizin normal, hərtərəfli inkişafı üçün, Azərbaycan xalqının rifah, sülh şəraitində yaşaması üçün sabitlik, ictimai-siyasi asayiş qorunmalıdır, təhlükəsizliyimiz təmin olunmalıdır. Bu işdə Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin xüsusi funksiyası var, xüsusi rolu var və Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi bu vəzifəni öhdəsindən şərəflə gəlir".

Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin şəxsi heyəti bu etimadı doğrultmaq, dövlətimizin, xalqımızın təhlükəsizliyini təmin etmək üçün əzmlə, yorulmadan çalışır, üzərinə düşən vəzifəni ləyaqətlə yerinə yetirir. Bu gün milli təhlükəsizlik orqanları yaranmasının 96-cı ildönümünü əldə etdiyi yüksək nailiyyətlər, xidməti uğurlar və ən əsası dövlətimizin və xalqımızın ona bəslədiyi yüksək etimad, etibar və inam işığında qeyd edir.

Fuad ABASOĞLU